

**РЕПУБЛИКА СРБИЈА
АУТОНОМНА ПОКРАЈИНА ВОЈВОДИНА
ПОКРАЈИНСКИ ЗАВОД ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ
Нови Сад, Булевар Михајла Пупина 16
Тел: 021/425 836; 425 854
e-mail: office@pzsz.gov.rs**

ANALIZA RADA CENTARA ZA SOCIJALNI RAD U AP VOJVODINI U ZAŠTITI DECE SA PROBLEMIMA U PONAŠANJU

Autorke:

Marina Vukotić, savetnica za istraživačke poslove, marina.vukotic@pzsz.gov.rs

Sanja Grmuša, savetnica za socijalnu zaštitu i stručne poslove, grmusa@pzsz.gov.rs

Pokrajinski zavod za socijalnu zaštitu, Novi Sad

REZIME

Predmet ovog rada je analiza aktuelne prakse centara za socijalni rad sa teritorije AP Vojvodine u radu sa decom i maloletnicima koji ispoljavaju probleme u ponašanju i koji su u sukobu sa zakonom. U analizi su predstavljeni rezultati istraživanja koje je sprovedeno sa ciljem sticanja uvida u stanje prakse, potrebe i probleme centara za socijalni rad u ovoj oblasti i definisanja preporuka za unapređenje rada. Istraživanje se odnosilo na vremenski period od 2009. do 2011. godine i obuhvatilo je nekoliko oblasti: obučenost stručnih radnika centara za rad sa maloletnicima i njihove potrebe za stručnim usavršavanjem, projektno angažovanje centara, aktivnosti i usluge, saradnju u lokalnoj zajednici, teškoće sa kojima se stručnjaci centara susreću u ovoj oblasti kao i njihove preporuke za unapređenje kvaliteta rada. Analiza je pokazala da u posmatranom trogodišnjem periodu koji je obuhvaćen istraživanjem postoji kontinuirani porast broja dece sa asocijalnim ponašanjem i sukobu sa zakonom. Zatim, da obučenost stručnjaka u centrima nije na zadovoljavajućem nivou te da su potrebe za stručnim usavršavanjem izražene, i to u celokupnom procesu rada - od prevencije do rada sa decom i maloletnicima kod kojih je do ispoljavanja problematičnog ponašanja već došlo. Takođe se pokazalo da je relativno mali broj centara bio projektno angažovan u ovoj oblasti tokom prethodnih godina, da svega oko jedne trećine lokalnih samouprava u APV aktuelno finansira aktivnosti/usluge namenjene ovoj ciljnoj grupi i da postoji solidna saradnja centara sa akterima u ovom procesu na nivou lokalnih zajednica.

Ključne reči: centar za socijalni rad, maloletnici sa asocijalnim ponašanjem i sukobu sa zakonom, AP Vojvodina

UVOD

Zaštita dece i maloletnika sa problemima u ponašanju je sveobuhvatan proces u kojem učestvuјe više aktera među kojima značajnu ulogu na lokalnom nivou ima centar za socijalni rad. Podaci ukazuju da se broj dece i mladih sa problemima u ponašanju kontinuirano povećava tokom godina, a samim tim je i veće angažovanje centra za socijalni rad kao organa starateljstva u radu sa ovom ciljnom grupom, ali istovremeno centar je u obavezi da permanentno radi na unapređenju sopstvenih kapaciteta.

Predmet ovog rada je analiza aktuelne prakse centara za socijalni rad sa teritorije AP Vojvodine u oblasti zaštite dece sa asocijalnim ponašanjem i sukobu sa zakonom, analiza kretanja broja ove dece korisnika centara u trogodišnjem periodu (2009. do 2011. godine), kao i obim i vrsta izrečenih krivičnih sankcija. Za potrebe analize realizovano je istraživanje sa ciljem sticanja uvida u stanje prakse, potrebe i probleme sa kojima se centri susreću, kao osnove za definisanje preporuka za unapređenje rada. Istraživanje je bilo usmereno na prikupljanje podataka iz sledećih oblasti: obučenost stručnih radnika za rad sa maloletnicima i njihove potrebe za stručnim usavršavanjem, projektno angažovanje centara, aktivnosti i usluge, saradnja u lokalnoj zajednici, teškoće sa kojima se stručnjaci centara susreću u ovoj oblasti kao i njihove preporuke za unapređenje saradnje i kvaliteta rada.

Metodologija

Za potrebe istraživanja je kreiran upitnik koji je elektronskim putem distribuiran na adrese svih 41 centara za socijalni rad sa teritorije AP Vojvodine. Popunjene upitnike je dostavilo 38 centara, što je 93% od ukupnog broja poslatih. Pored primene upitnika urađena je i analiza godišnjih izveštaja o radu centara za socijalni rad, sa ciljem uvida u broj i strukturu dece sa asocijalnim ponašanjem i sukobu sa zakonom, kao i obim i vrstu izrečenih krivičnih sankcija prema maloletnicima u posmatranom periodu.

Sadržaj teksta

U prvom delu rada razmatrane su uloge koje centar za socijalni rad ima u radu sa ovom ciljnom grupom, a u drugom delu su prikazani rezultati analize godišnjih izveštaja o radu centara i sprovedenog istraživanja.

1. DEO ULOGA CENTRA ZA SOCIJALNI RAD U ZAŠTITI DECE I MALOLETNIKA SA PROBLEMIMA U PONAŠANJU I SUKOBU SA ZAKONOM

Centar za socijalni rad kao deo sistema socijalne zaštite ima važnu ulogu na lokalnom nivou u oblasti rada sa decom i maloletnicima sa problemima u ponašanju i u sukobu sa zakonom. Ova uloga ogleda se sa jedne strane u prevenciji, odnosno sprečavanju nastanka ovakvih problema, a sa druge strane u reagovanju kada je do ispoljavanja problema u ponašanju već došlo.

Centar za socijalni rad u ovoj oblasti svog rada postupa u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti¹, Porodičnim zakonom², Pravilnikom o organizaciji, normativima i standardima rada centra za socijalni rad³, Zakonom o maloletnim učinocima krivičnih dela i krivično pravnoj zaštiti maloletnih lica⁴ i Pravilnikom o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza⁵.

Preventivna uloga centra za socijalni rad je da radi na ranom otkrivanju dece i maloletnika koji su u riziku da ispolje probleme u ponašanju, da prati i proučava potrebe i probleme ove ciljne grupe u svojoj lokalnoj zajednici, da inicira razvoj nedostajućih usluga, razvija međusektorsko partnerstvo i preventivne programe koji treba da doprinesu zadovoljenju potreba dece u riziku i sukobu sa zakonom i njihovih porodica, da radi na razvijanju volonterskih kapaciteta u zajednici, inicira kampanje usmerene na jačanje građanske svesti i odgovornosti. Naravno, u oblasti prevencije važno je angažovanje i drugih sistema: zdravstva, obrazovanja, policije, pravosuđa, organizacija civilnog društva i drugih, pa je stoga razvijanje partnerstava na lokalnom nivou sa ovim sistemima, od veoma velikog značaja.

U radu sa decom i maloletnicima kod kojih je već došlo do manifestacije delikventnog ponašanja uloga centra za socijalni rad je veoma značajna, a posebno kada su pitanju deca do 14 godina (krivično neodgovorna) za koje je nadležna isključivo ova služba.

Pravilnik o organizaciji, normativima i standardima rada centra za socijalni rad⁶ određuje poslove koje centar za socijalni rad obavlja u vršenju javnih ovlašćenja: sarađuje sa javnim tužiocem, odnosno sudijom za maloletnike u izboru i primeni vaspitnih naloga, sprovodi medijaciju između maloletnog učinjoca i žrtve krivičnog dela, podnosi izveštaj o ispunjenju vaspitnog naloga javnom tužiocu, odnosno sudiji za maloletnike, prisustvuje po odobrenju suda, radnjama u pripremnom postupku protiv maloletnog učinjoca krivičnog dela (saslušanje maloletnog učinjoca krivičnog dela, saslušanje drugih lica), stavlja predloge i upućuje pitanja licima koja se saslušavaju, dostavlja mišljenje суду pred kojim se vodi krivični postupak protiv maloletnika u pogledu činjenica koje se odnose na uzrast maloletnika, činjenica koje se odnose na uzrast maloletnika, činjenica potrebnih za ocenu njegove zrelosti, ispituje sredinu u kojoj i prilike u kojima maloletnik živi i druge okolnosti koje se tiču njegove ličnosti i ponašanja, prisustvuje sednici veća za maloletnike i glavnom pretresu u krivičnom postupku protiv maloletnog učinjoca krivičnog dela, obaveštava sud nadležan za izvršenje zavodske vaspitne mere i organ unutrašnjih poslova kada izvršenje mere ne može da započne ili da se nastavi zbog odbijanja ili bekstva maloletnika, stara se o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza, proverava izvršenje vaspitne mere pojačanog nadzora od strane roditelja, usvojitelja ili staratelja i ukazuje im pomoć u izvršenju mere, proverava izvršenje vaspitne mere pojačanog nadzora u drugoj porodici i ukazuje pomoć porodici u koju je maloletnik smešten, sprovodi vaspitnu meru pojačanog nadzora od strane organa starateljstva tako što se brine o školovanju maloletnika, njegovom zaposlenju, odvajanjem iz sredine koja na njega štetno utiče, potrebnom lečenju i sređivanju prilika u kojima živi, stara se o izvršenju vaspitne mere pojačanog nadzora uz obavezu dnevnog boravka u ustanovi za vaspitavanje i obrazovanje maloletnika, dostavlja суду i javnom tužiocu za maloletnike izveštaj o toku izvršenja vaspitnih mera o čijem se izvršenju stara, predlaže суду donošenje odluke o troškovima izvršenja vaspitnih mera i obavlja druge poslove utvrđene zakonom.

Takođe, centar za socijalni rad pruža pomoć u reintegraciji maloletnika. po izvršenju zavodskih mera i kazne maloletničkog zatvora.

¹ Sl. glasnik RS“ br. 24/2011

² Sl. glasnik RS“ br. 18/2005

³ Sl. glasnik RS“ br. 59/2008 i 37/2010

⁴ Sl. glasnik RS“ br. 85/2005

⁵ Sl. glasnik RS“ br. 94/2006

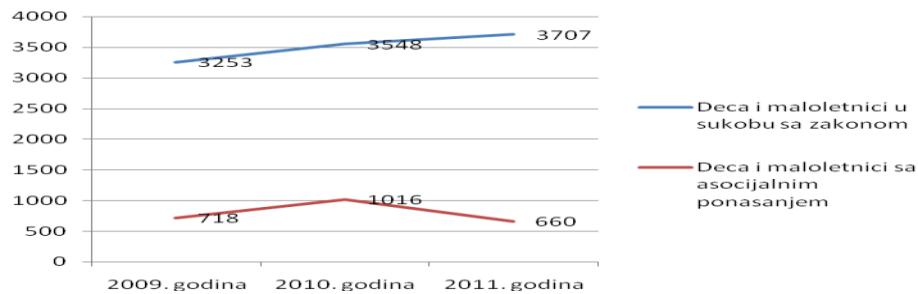
⁶ „Sl. glasnik RS“ br. 59/2008 i 37/2010) u članu 4 stav 2. alineje 7-20

2. DEO ANALIZA REZULTATA

2.1. Rezultati analize godišnjih izveštaja o radu centara za socijalni rad

2.1.1. Broj i struktura dece i maloletnika sa problemima u ponašanju

U centrima za socijalni rad na teritoriji AP Vojvodine u toku 2011. godine evidentirano je ukupno **4.367** dece⁷ i maloletnika⁸ sa problemima u ponašanju⁹, što je porast od 9% u odnosu na 2009. godinu. U daljoj analizi, kada je posmatrano kretanje broja dece u podgrupacijama dece i maloletnika sa problemima u ponašanju, uočava se trend smanjenja broja dece i maloletnika sa asocijalnim ponašanjem u odnosu na povećanje broja dece i maloletnika u sukobu sa zakonom.

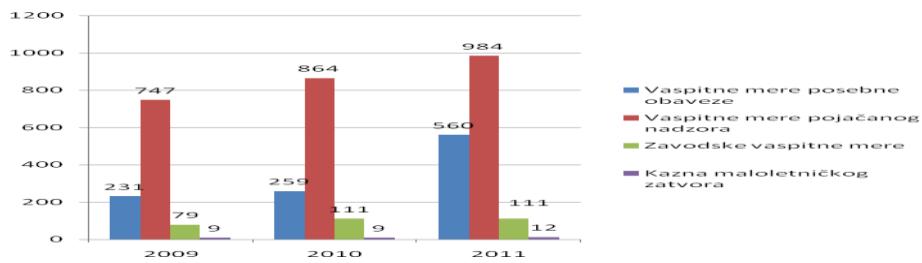

Grfik br. 1 Broj dece i maloletnika sa asocijalnim ponašanjem i broj dece i maloletnika u sukobu sa zakonom, po godinama

U strukturi dece i maloletnika u sukobu sa zakonom krivično odgovorni maloletnici u proseku čine oko 84% od ukupnog broja ove ciljne grupe u posmatranom periodu. Broj krivično odgovornih maloletnika kontinuirano raste i u posmatranom periodu od 2009. do 2011. godine evidentira se porast od 16%. Takođe, primetan je i porast broja krivično neodgovorne dece, ali je taj trend неšto manje bio izražen u periodu između 2010. i 2011. godine kada je iznosio približno 2%, a značajno izražen u periodu koji je prethodio - između 2009. i 2010. kada je zabeležen porast od čak 34% dece u ovoj grupaciji.

2.1.2. Broj i struktura izrečenih krivičnih sankcija u posmatranom periodu od 2009. do 2011. godine¹⁰

U strukturi izrečenih krivičnih sankcija najveći udeo imaju mere pojačanog nadzora, потом вaspitne mere posebne обавезе и са зnačajno manjim udelom slede заводске вaspitne mere i mera upućivanja u maloletnički zatvor. Iz grafika koji sledi takođe se vidi da je broj svih izrečenih mera u porastu tokom posmatranog perioda.

Grfik br. 2 Struktura izrečenih krivičnih sankcija u periodu 2009. do 2011. godine

Vaspitne mere posebne obaveze

Prema evidenciji centara za socijalni rad sudovi su u toku 2011. godine maloletnicima izrekli ukupno 560 васпитних мера посебне обавезе, што је evidentno značajan porast u odnosu na prethodne godine u posmatranom periodu - број изреčених васпитних мера посебне обавезе је у 2011. години за 31% veći u

⁷ Deca uzrasta 6 do 14 godina

⁸ Maloletnici uzrasta 15 do 18 godina

⁹ У систему социјалне заштите корисничка група dece sa problemima u ponašanju obuhvata decu i maloletnike sa asocijalnim ponašanjem i decu i maloletnike u sukobu sa zakonom

¹⁰ Podaci koji se navode za 2009. i 2010. godinu odnose se на број младих особа, док се подаци за 2011. годину однose на број изречених мера. У том смислу, у анализи трендова у посматраном периоду могу да постоје извесна одступања, имајући у виду чинjenicu da prema jednom младом особу може да буде изречено једна или више васпитних мера.

odnosu na 2010. godinu i 11% povećan u periodu između 2009. i 2010. godine. U strukturi izrečenih vaspitnih mera posebne obaveze najčešće su one koje upućuju na aktivnosti socijalnog, humanitarnog i ekološkog sadržaja (u toku 2011. godine ukupno 243 izrečene mere *Uključivanja bez nadoknade u rad humanitarnih organizacija ili obavljanje poslova socijalnog, lokalnog i ekološkog sadržaja*), kao i one obrazovnog karaktera (tokom 2011. godine izrečeno je 118 mera *Redovnog pohađanja škole i neizostajanje sa posla*).

Vaspitne mere pojačanog nadzora

U toku 2011. godine izrečeno je ukupno 984 vaspitnih mera pojačanog nadzora. Struktura izrečenih mera pojačanog nadzora u 2011. godini pokazuje da je najčešće izrečena mera *Pojačanog nadzora od strane organa starateljstva - 826 ovih mera*, što je za oko 40% više nego u 2010. godini. Izrečeno je 152 Mere *pojačanog nadzora od strane roditelja, usvojioca ili stratelja* što je za 45% manje u odnosu na 2010. godinu. U toku 2011. godine sudovi su izrekli 6 mera *Pojačanog nadzora uz dnevni boravak u odgovarajućoj ustanovi za vaspitanje i obrazovanje maloletnika*, što je značajno manje u odnosu na 2010. godinu kada je ove mera izrečena 96 puta - u pitanju su mere za maloletnike koji su u toku 2010. godine koristili dnevni boravak pri Centru za socijalni rad u Novom Sadu, a s obzirom da tokom 2011. godine dnevni boravak nije funkcionalisan, sud u Novom Sadu ovu meru nije ni izričao.

Zavodske vaspitne mere

Učestalost izricanja zavodske mera nije promenjena u odnosu na prethodnu godinu, naime u toku 2011. godine izrečeno je ovih mera za 111 dece i mladih, u istom broju kao i prethodne godine. Najčešća mera je *Upućivanje u vaspitno – popravni dom* (ukupno izrečenih 76 u toku godine), potom *Upućivanje u vaspitnu ustanovu* (24 u toku 2011. godine). U toku 2011. godine izrečeno je 11 mera *Upućivanja u posebnu ustanovu za lečenje i osposobljavanje*, ali je evidentan problem u nepostojanju ustanova za izvršenje ovih mera (prema navodima stručnih radnika centra ova mera se sada izvršava u zdravstvenoj ustanovi).

Kazna maloletničkog zatvora

Kazna maloletničkog zatvora izrečena je u toku 2011. godine za ukupno 12 dece i mladih, odnosno troje više nego prethodne godine. Prema podacima centara, 10 punoletnih korisnika (krivično delo izvršili kao maloletna lica), u toku 2011. godine koristili su usluge podrške za reintegraciju nakon izlaska iz zatvora (savetodavni rad sa korisnikom i porodicom, priprema porodice za prihvatanje korisnika po izvršenju kazne, isplata jednokratne novčane pomoći, utvrđivanje prava na novčanu socijalnu pomoć, pomoć u pribavljanju dokumentacije...) Ovaj podatak nije dostupan za prethodne godine jer je uveden u obrazac za godišnje izveštavanje centra za socijalni rad od izveštajne 2011. godine.

2.2. Rezultati istraživanja primenom upitnika

2.2.1. Obučenost stručnih radnika centara za socijalni rad u oblasti rada sa decom sa asocijalnim ponašanjem i sukobu sa zakonom

U 38 centara za socijalni rad sa teritorije AP Vojvodine koji su odgovorili na poslati upitnik, zaposleno je ukupno 463,5 stručnih radnika, a od tog broja 84 ili izraženo procentualno 18% radnika je prošlo neku vrstu obuke za rad sa decom sa problemima u ponašanju. Ako se analizira koliki je deo radnika koji su obučeni za rad sa ovom ciljnom grupom po pojedinačnim centrima, uzimajući u obzir samo one koji su se izjasnili potvrđno o tome da je određeni broj njihovih zaposlenih prošao neku obuku, onda se može zaključiti da je to u proseku nešto malo više od trećine (35%) radnika po jednom centru. Podatak koji zabrinjava, je da u čak 60% centara nijedan stručni radnik nije prošao nikakvu vrstu obuke iz ove oblasti rada.

Analizom odgovora o vrsti završenih obuka (po kriterijumu akreditovana¹¹/nije akreditovana) dobijen je podatak da su u samo 11 centara stručni radnici prošli neku od akreditovanih obuka za koju ocenjuju da im je značajna za ovu oblast rada. Pri tom, samo dva programa među navođenim su namenjena primarno za rad sa decom i mladima sa problemima u ponašanju, odnosno kao krajnje korisnike imaju ovu ciljnju grupu (u pitanju su obuke "Osnivanje i vođenje grupe za samo (podršku) mladih u riziku / klub za mlade po modelu

¹¹ Misli se na programe obuka koji su akreditovani od strane Ministarstva rada i socijalne politike

Grig" i "Podsticanje prosocijalnog i prevencija agresivnog ponašanja mladih")¹². Iako je evidentno da je mali broj stručnih radnika prošao akreditovane obuke, znanja koja su im od značaja u radu u ovoj oblasti sticali su i kroz učešće na seminarima, stručnim skupovima i savetovanjima.

2.2.2. Nedostajuća znanja i veštine stručnih radnika u centrima za socijalni rad

Znanja i veštine koje su stručni radnici navodili kao nedostajuće u radu sa decom sa problemima u ponašanju, jesu ona koja se odnose na celokupni proces, od prevencije do znanja i veština koja su neophodna za rad sa maloletnicima koji su već počinili krivična dela. Stručnjaci su izjavili potrebu da unaprede saznanja pre svega u oblasti radioničarskog rada, rada sa decom sa smetnjama u razvoju i psihičkim problemima koja su izvršila krivična dela, zatim iz oblasti prevencije nasilničkog ponašanja, vršnjačkog nasilja, zloupotrebe psihoaktivnih supstanci, medijacije između maloletnih učinilaca i oštećenih... Značajna bi bila i razmena iskustava sa drugim centrima o uspostavljanju saradnje u lokalnoj zajednici.

2.2.3. Projektno angažovanje centara za socijalni rad

Stručni radnici iz 11 (29%) od ukupnog broja centara obuhvaćenih istraživanjem, učestvovali su u prethodne tri godine u realizaciji projekata koji su se odnosili na oblast rada sa decom sa problemima u ponašanju. Imajući u vidu da su tokom prethodnih godina ustanove sistema socijalne zaštite imale priliku da kroz projekte obezbede sredstva za uspostavljanje i razvoj novih socijalnih usluga¹³, podatak koji je dobijen ovim istraživanjem ukazuje na relativno skromno angažovanje u ovoj oblasti. Tako na primer, tokom prethodnih godina kroz projekte, u AP Vojvodini uspostavljena su samo tri dnevna boravka namenjena ciljnoj grupi dece i mladih sa problemima u ponašanju. U pitanju su dnevni boravci u Subotici, Novom Sadu i Sremskoj Mitrovici i jedan klub za mlade sa problemima u ponašanju u Pećincima.

2.2.4. Finansiranje aktivnosti/programa/usluga namenjenih deci i mladima sa problemima u ponašanju¹⁴

Analizom odgovora o spremnosti lokalnih samouprava da finansiraju aktivnosti/ programe/usluge koje centri za socijalni rad realizuju ili uz njihovu saradnju, što je jedan od osnovnih preduslova održivosti, dobijen je podatak da samo 12 lokalnih samouprava u AP Vojvodini aktuelno finansira ovakve aktivnosti. U pitanju su: Bačka Palanka, Pećinci, Novi Sad, Sombor, Kanjiža, Žitište, Sremska Mitrovica, Vrbas, Subotica, Stara Pazova, Srbobran i Vršac, a finansiraju se aktivnosti/usluge kao što su: savetovališta, klub i dnevni boravak za decu i mlade sa problemima u ponašanju, medijacija, razvijanje volonterskih kapaciteta (uključivanje volontera u aktivnosti sa decom...), edukacije iz oblasti prevencije nasilničkog ponašanja i bolesti zavisnosti, preventivne kampanje. Sva tri prethodno pomenuta dnevna boravka u Sremskoj Mitrovici, Subotici i Novom Sadu kao i klub u Pećincima, koji su uspostavljeni kao projektne aktivnosti sada se finansiraju iz opštinskih budžeta.

2.2.5. Saradnja na lokalnom nivou

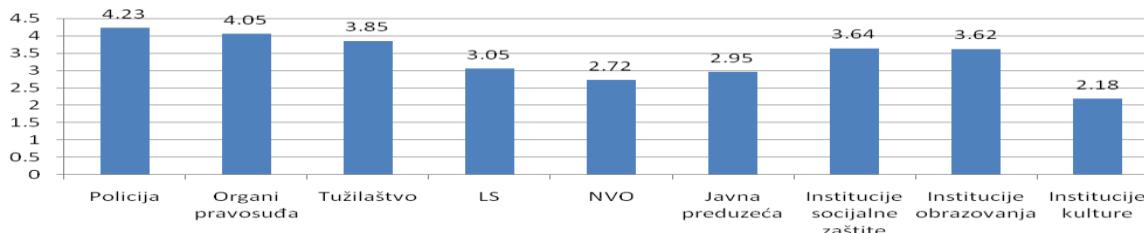
Rezultati istraživanja pokazuju da su centri najzadovoljniji saradnjom sa policijom, pravosuđem i tužilaštvom. Nešto nižim prosečnim ocenama okarakterisana je saradnja sa akterima gde se primenjuju izrečene vaspitne mere – institucijama sistema socijalne zaštite, obrazovanja i kulture, organizacijama civilnog društva i javnim preduzećima. Slabije je ocenjena i saradnja sa lokalnim samoupravama, što ukazuje da su očekivanja stručnjaka centara od predstavnika njihovih lokalnih vlasti verovatno negde daleko veća. Interesantan podatak je i dosta nisko ocenjena saradnja sa organizacijama civilnog društva (u daljem testu OCD), imajući u vidu važnost jačanja partnerstva između socijalne zaštite i civilnog sektora i većeg uključivanja ovih organizacija u pružanje usluga socijalne zaštite u kontekstu očekivanog razvoja pluraliteta

¹² Na listi akreditovanih programa obuka trenutno se nalazi 8 aktivnih programa čiji krajnji korisnici su deca i mladi sa problemima u ponašanju. Baza akreditovanih programa obuke dostupna je na sajtu Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu www.zavodsz.gov.rs

¹³ Ovakve projekte podržavali su Ministarstvo rada i socijalne politike, nadležni pokrajinski sekretarijat, Fond za socijalne inovacije, međunarodni donatori – UNDP, DFID idr.

¹⁴ U skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, jedinica lokalne samouprave obezbeđuje dnevne usluge u zajednici, usluge podrške za samostalan život i savetodavno-terapijske i socijalno-edukativne (član 44 - 46)

pružalaca usluga. Na grafiku koji sledi može se videti prosečna ocena kojom su centri ocenili saradnju sa akterima u ovoj oblasti.

Prema mišljenju stručnih radnika centara, ono što čini saradnju sa drugim akterima dobrom jeste pre svega dobra komunikacija i uzajamno informisanje. U tom smislu, u većini odgovora ističe se dobra komunikacija sa policijom, tužilaštvom i sudovima, što je u skladu i sa prethodno iznetim ocenama saradnje. Centri kao činioce dobre saradnje vide i to što sudovi i tužalaštva uvažavaju mišljenja stručnjaka centara prilikom donošenja odluka o vrsti krivičnih sankcija koje se izriču prema maloletnicima. Kao značajan činilac se ističe i spremnost da se zajednički radi na problemu - održavanje zajedničkih sastanaka, konferencija slučaja, sprovođenje zajedničkih preventivnih aktivnosti kao što su konferencije i tribine, zatim efikasnost i brzo i pravovremeno reagovanje drugih aktera.

Protokole koji se odnose na oblast saradnje i postupanja u radu sa decom koja ispoljavaju probleme u ponašanju ima 17 (45%) centara učesnika u istraživanju. Izuzev u jednom slučaju, potpisani protokoli se prema izjavama centara i primenjuju u praksi. Potpisnice protokola su ustanove i organizacije u kojima se primenjuju izrečene vaspitne mere: javno komunalna preduzeća, opštinske organizacije Crvenog Krsta, lokalne OCD, mesne zajednice, ustanove socijalne zaštite ukoliko ih ima u konkretnoj opštini i u vrlo malom broju slučajeva zdravstvene ustanove, škole i institucije kulture. U jednoj opštini (Srbobran) potpisnica protokola je i Nacionalna služba za zapošljavanje. Interesantno je da se u samo dva slučaja (Vršac i Pećinci) kao potpisnici protokola navode organi pravosuđa, tužilaštvo i policija, i pored toga što su centri najzadovoljniji saradnjom upravo sa ovim akterima - što je evidentno iz ocena i primera saradnje. Preporuka bi svakako bila i ove aktere uključiti u formalizaciju saradnje kroz protokole u kojima bi precizno bile definisane uloge i odgovornosti aktera i sadržaj saradnje.

Na osnovu odgovora u ovom istraživanju, ipak ne može sa sigurnošću da se tvrdi da li pomenuti akteri (pravosuđe, tužilaštvo, policija) zaista nisu potpisnici postojećih protokola – u tom slučaju mogli bismo konstatovati da u praksi imamo protokole/ugovore bilateralnog tipa koji se odnose isključivo na centar i ustanovu/organizaciju u kojoj se sprovode izrečene vaspitne mere. Pod pretpostavkom da je ovo tako, a uzimajući u obzir da je saradnja sa ustanovama i organizacijama u kojima se sprovode izrečene vaspitne mere ocenjena nižim prosečnim ocenama, može se zaključiti da i pored toga što je saradnja na ovoj realaciji formalizovana, ipak postoji prostora za njeno unapređenje, a pre svega u standardizaciji načina praćenja i izveštavanja o izvršenju vaspitnih mera. U prilog tome govori i podatak dobijen ovim istraživanjem, da kod polovine (50%) centara ne postoje procedure o načinima i dinamici izveštavanja centra za socijalni rad od strane ustanove ili organizacije gde se vaspitne mere sprovode.

2.2.6. Preporuke za unapređenje saradnje koje su dali stručnjaci centara za socijalni rad

Stručni radnici su dali sledeće preporuke kako bi saradnja u ovoj oblasti bila unapređena: neophodno je prepoznavanje problema od strane lokalne samouprave, viši nivo izdvajanja iz lokalnih budžeta kao i formiranje odgovornog tela na nivou lokalne zajednice – saveta, u čijem bi sastavu bili predstavnici relevantnih institucija. Važno bi bilo jasno definisati uloge i obaveze svih aktera u lokalnoj zajednici kroz potpisivanje protokola i utvrđivanje procedura o praćenju i izveštavanju o izvršenju vaspitnih mera. Uključivanje u većoj meri institucija obrazovanja i to pre svega u preventivne aktivnosti i rano prepoznavanje dece koji ispoljavaju probleme u ponašanju, kao i uključivanje OCD i volontera u rad sa decom.. Centri su prepoznali i da bi zajedničke obuke sa predstvincima drugih relevantnih sistema u velikoj meri unapredile kvalitet uzajamne saradnje.

2.2.7. Primena vaspitnih mera i ocena njihovih efekata

Rezultati istraživanja su pokazali da su ustanove i organizacije u kojima se najčešće izvršavaju izrečene vaspitne mere, javno komunalna preduzeća, opštinske organizacije Crvenog Krsta, lokalne OCD, mesne zajednice i ustanove/usluge socijalne zaštite ukoliko ih ima u konkretnoj opštini. Mnogo ređe su to škole, zdravstvene ustanove, ustanove kulture, sportski klubovi i slično. U jednoj opštini izrečene vaspitne mere se sprovode u saradnji sa parohijom pravoslavne crkve. Stručnjaci centara smatraju da primenjene mere daju pozitivne rezultate kod maloletnika i njihove efekte ocenjuju prosečnom ocenom 3,82 (na skali 1 do 5). Istom ocenom, 3,82, stručnjaci su vrednovali i kvalitet rada svog centra u ovoj oblasti.

2.2.8. Teškoće sa kojima se susreću stručnjaci centara za socijalni rad u radu sa decom sa asocijalnim ponašanjem i sukobu sa zakonom

Najčešće teškoće sa kojima se stručni radnici susreću u radu sa decom sa problemima u ponašanju, mogu se sumirati u sledeće: nedovoljan broj stručnih radnika u centru i preopterećenost brojem slučajeva kao i nedovoljna obučenost za rad sa ovom ciljnom grupom. Mali broj programa namenjenih deci do 14 godina, a imajući u vidu sve veći broj dece ovog uzrasta koja čine krivična dela. Nepostojanje posebnih ustanova za lečenje i osposobljavanje i mali broj dnevних boravaka gde bi se sprovodile krivične sankcije. Nedovoljno precizna zakonska regulativa (na primer, koja se odnosi na primenu vaspitnih mera posebne obaveze rada bez nadoknade), dugotrajnost sudske postupaka i predugo vreme koje protekne od izvršenja krivičnog dela do izricanja sankcije. Saradnja sa školama je slabo razvijena, a veliki problem predstavlja i nemotivisanost i nesaradljivost roditelja (neodazivanje na pozive i neprihvatanje problema)... Analizirajući napred navedeno, može se zaključiti da je visoka ocena prilikom samoocenjivanja rada centra u očiglednoj nesrazmeri sa poteškoćama koje su stručni radnici naveli da imaju u radu sa ovim korisnicima, a posebno ako se uzme u obzir i nedovoljna obučenost koju su sami identifikovali.

2.2.9. Preporuke koje su dali stručnjaci centara za socijalni rad za unapredjenje kvaliteta rada sa decom sa asocijalnim ponašanjem i sukobu sa zakonom

Preporuke koje su dali stručnjaci centara za socijalni rad kako bi se unapredio kvalitet rada u ovoj oblasti su sledeće: neophodno je povećati broj stručnih radnika u centrima i podići nivo obučenosti za ovu oblast. Takođe, potrebno je raditi na senzibilizaciji opšte javnosti i edukaciji svih aktera za ovu problematiku. Lokalne samouprave treba da prepoznaju ovaj problem i da pokažu veću spremnost da finansijski podrže postojeće usluge i programe kao i uspostavljanje usluga tamo gde one nisu razvijene (dnevnih boravaka, savetovališta). S tim u vezi, potrebna je bolja koordinacija i saradnja kao i zajedničko planiranje sa lokalnom samoupravom. Neophodno je razvijati i sprovoditi više preventivnih programa (uz uključivanje škola u većoj meri). Značajno bi bilo donošenje zakonske regulative koja bi obavezivala i institucije i organizacije da učestvuju u sprovođenju vaspitnih mera. Stručnjaci centara ističu da bi skraćenje sudske postupaka u velikoj meri doprinelo efikasnijem radu samog centra.

3. DEO PREPORUKE

- Imajući u vidu da je mali broj radnika u centrima za socijalni rad prošao odgovarajuće obuke za rad sa maloletnicima koji imaju probleme u ponašanju ili su u sukobu sa zakonom, prilikom planiranja stručnog usavršavanja zaposlenih bilo bi korisno (u skladu sa raspoloživim finansijskim resursima) predvideti pored akreditovanih programa, učešće i u drugim obukama koje nisu akreditovane, a imaju za cilj unapredjenje znanja i vještina u radu sa decom sa problemima u ponašanju. Neophodno je takođe, da se u većoj meri koriste drugi dostupni načini razvijanja profesionalnih kompetencije zaposlenih u centrima za socijalni rad kao što su: supervizijski sastanci, tematske radionice i posebno podstiče kontinuirano samousavršavanje zaposlenih, korišćenjem stručne literature, interneta i dr.
- Centri za socijalni rad treba u većoj meri da koriste i mogućnosti projektnog finansiranja kako bi obezbedili dodatna sredstva za obuke zaposlenih, uspostavljanje usluga u lokalnoj zajednici razvoj i sprovođenje preventivnih programa za ovu ciljnju grupu.

- Centri za socijalni rad treba, na osnovu identifikovanih potreba, da iniciraju u svojoj lokalnoj zajednici razvoj nedostajućih usluga namenjenih za decu sa problemima u ponašanju (dnevnih boravaka, savetovališta, klubovi za mlade sa problemima u ponašanju...)
- Evidentan problem sve većeg broja krivično neodgovorne dece koja čine krivična dela, nameće potrebu uvođenja preventivnih programa rada u saradnji sa ustanovama iz obrazovnog sistema kojima bi trebalo obuhvatiti što mlađe uzraste dece.
- U cilju unapređenja rada sa ovom grupacijom dece, preporučuje se zajedničko učešće na stručnim skupovima i predstavnika drugih sistema u lokalnoj zajednici (pravosuđa, policije, tužilaštva, obrazovanja, civilnog sektora).
- Prilikom zaključivanja sporazuma između centra za socijalni rad i ustanove ili organizacije u kojima se izvršavaju vaspitne mere, bilo bi korisno da se detaljnije reguliše način, sadržaj i dinamiku izveštavanja. Radi ujednačavanja postupanja u praksi centar za socijalni rad može da sačini obrazac za izveštavanje koji bi potom navedena ustanova ili organizacija popunjavala.

Korišćena literatura i izvori podataka:

- Zakon o socijalnoj zaštiti (Sl. glasnik RS“ br. 24/2011)
- Porodični zakon (Sl. glasnik RS“ br. 18/2005)
- Pravilnik o organizaciji, normativima i standardima rada centra za socijalni rad (Sl. glasnik RS“ br. 59/2008 i 37/2010)
- Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivično pravnoj zaštiti maloletnih lica (Sl. glasnik RS“ br. 85/2005)
- Pravilnik o izvršenju vaspitnih mera posebnih obaveza (Sl. glasnik RS“ br. 85/2005)
- Godišnji izveštaji o radu centara za socijalni rad u AP Vojvodini, od 2009. do 2011. godine